

EGE VE DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTELERİNDE TEMEL TIP BİLİMLERİNDE UYGULANAN UZMANLIK EĞİTİMİNİN EĞİTİCİ VE EĞİTİLEN BAKIŞ AÇISI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF SPECIALIST TRAINING IN BASIC SCIENCES IN TWO UNIVERSITY MEDICAL SCHOOLS: PERSPECTIVES FROM BOTH SPECIALIST RESIDENTS AND TRAINERS

Candan ÇİÇEK^{1*}, Cem TERZİ^{2*}, Ahmet SOLAK^{3*}

Ahmet Erkin BOZDEMİR^{4*}, Nasır NESANIR^{5*}, Güray ARSU^{6*}

Janserey BATU^{3*}, Özgür ASLAN^{7*}

ÖZET: İzmir’de Üniversite Hastanelerinde uygulanan tıpta uzmanlık eğitimini, hem eğiticiler hem de eğitim alanlar açısından değerlendirmek amacıyla iki anket formu hazırlanmıştır. Her iki üniversitede laboratuvar alanlarında eğitim alan 74 asistanın 54’ü (%73) ve 15 temel bilimler eğitim biriminin 13’ü (%86.7) ankete yanıt vermiştir. Araştırılan birimlerin donanımı, eğitici sayısı, eğitim programı ve uygulamaları hem eğiticiler hem de asistanlar tarafından yeterli bulunmuştur. Ancak profesyonellik eğitimine henüz gerektiği kadar yer verilmediği saptanmıştır. Birimlerde düzenli olarak eğitim sürecini değerlendiren teorik ara sınavların yapıldığı ve asistanların çoğunun araştırma etkinliklerine katıldığı saptanmıştır. Eğitim sorumluları, asistanların yeterli derecede bilgi, beceri ve tutum kazandıklarını ifade etmelerine karşın, asistanlar bu değerleri orta derecede kazandıklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, her iki üniversite hastanesinde asistan eğitimi yeterli bulunmasına karşın, asistanlar, eğitici niteliklerinin ve değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesine, rotasyonlarda aldıkları eğitimin iyileştirilmesine gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir.

Anahtar sözcükler: Uzmanlık öğrencisi, uzmanlık eğitimi, temel bilimler.

ABSTRACT: A questionnaire survey has been undertaken to evaluate the specialist training in basic sciences in view of both specialist residents (SpRs) and trainers of two university medical schools in İzmir, Turkey. Seventy four SpRs (39 from Dokuz Eylül and 35 from Ege Universities) and 15 basic

* İzmir Tabip Odası, Uzmanlık Eğitimi Çalışma Grubu, Alsancak, İzmir.

¹ Mikrobiyoloji ve Klinik Mikrobiyoloji AD, ⁴Klinik Biyokimya BD, ⁶Enfeksiyon Hastalıkları AD, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bornova, İzmir.

² Genel Cerrahi AD, ³Biyokimya ve Klinik Biyokimya AD, ⁷Kardiyoloji AD, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İnciraltı, İzmir.

⁵ Halk Sağlığı AD, Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa.

science units (8 from Dokuz Eylül and 7 from Ege Universities) were joined in this survey. The response rate was 73% for SpRs and 86.7% for basic science units. Technical equipments, the number of trainers, education programmes and training equipments of basic science units have been found adequate both by SpRs and trainers. However, professional education has been found incapable. In basic science units, it was seen that the SpRs are permanently assessed and attended the investigation activities during educational process. The trainers expressed that the SpRs have got training knowledge, skills and attitude sufficiently, but SpRs answered that they have got them in moderate means. In conclusion, although the training programmes of SpRs in both of the university hospitals have been found competent, SpRs indicated that there is a need for development of trainers quality, assessing methods and rotational education programmes in basic science.

Key words: Specialty resident (SpR), SpR training, basic sciences.

G İ R İ Ş

Ülkemizde tıpta uzmanlık eğitimi standardizasyonu ve iyileştirme çalışmaları son yıllarda hız kazanmıştır. Türk Tabipleri Birliği Uzmanlık Dernekleri Koordinasyon Kurulu aracılığı ile uzmanlık derneklerinin yaptığı çalışmalar, tıpta uzmanlık eğitiminde program geliştirme, uygulama ve ölçme-değerlendirme açısından pek çok eğitim veren kurum için yol gösterici olmaktadır¹. Son yıllarda pek çok tıp fakültesinde uzmanlık eğitimi iyileştirmeye yönelik kurul ve komisyonlar kurulmuştur. Bu çalışmaların pek çoğu tıpta uzmanlık eğitimi alanında uluslararası standartları yakalamaya yöneliktir. Bu bağlamda ülke ve il hatta kurum temelinde durum saptaması yapmak ve özgün sorunları saptamak önemlidir.

Bu çalışmada, İzmir'de temel bilim alanında uzmanlık eğitimi veren iki üniversite hastanesinde tıpta uzmanlık eğitiminin temel süreçlerinin, eğitim alan asistanların ve eğitim programı sorumlularının bakış açısı ile irdelenmesi amaçlanmıştır.

GEREK ve YÖNTEM

İzmir Tabip Odası, Uzmanlık Eğitimi Çalışma Grubu tarafından 2005 yılı başında İzmir'de Üniversite Hastanelerinde uygulanan tıpta uzmanlık eğitimi hem eğiticiler hem de eğitim alanlar açısından değerlendirmek amacıyla iki anket formu hazırlandı. Dokuz Eylül (DEÜTF) ve Ege Üniversitesi Tıp Fakülteleri (EÜTF)'nde Temel Bilimler alanında eğitim alan asistanlara anket formları (Anket formu 1) elden dağıtıldı. Bu alanda eğitim veren birimlerin Anabilim Dalı başkanlıklarına ise anket formları (Anket formu 2) posta yoluyla gönderildi. Üniversitelerde, Tıbbi Farmakoloji Dahili Bilimler, Tıbbi Patoloji ise Cerrahi Bilimler altında sınıflandırılmasına karşın, her iki birimde de laboratuvar ağırlıklı eğitim verildiği için çalışma kapsamına alındı.

Anket Formu 1: Asistanlara yönelik hazırlanan anket formu, asistanların demografik bilgilerini, uzmanlık eğitimine bakış açısını, mesleki gelişim, alanında bilgi, tutum ve davranış kazanma yetisini, çalışma ortamı ve koşullarını, kurumlarının eğitim alt yapısı ve donanımını, eğitim programı, eğitimde kullanılan araç-gereçler,

eğitim sürecinde ara sınavlar, rotasyona gittikleri alanlar, süreleri ve orada aldıkları eğitimi ve bölümlerindeki eğiticilerin değerlendirilmesini kapsayan 56 soru ve 154 değişkenden oluşuyordu.

Anket Formu 2: Eğitim kadrosunun sayısı ve özellikleri, eğiticilerin akademik etkinlikleri, çalışma koşulları ve çalışma ortamının özellikleri, birimin uzmanlık eğitimi programı, eğitimde kullanılan alt yapı ve donanım, iç ve dış rotasyon eğitim programları ve süreleri, eğitime ilişkin yapılan bölüm içi toplantılar ve uzmanlık öğrencilerinin eğitim sürecini değerlendirmeleri gibi konuları içeren toplam 193 değişkenden oluşuyordu.

Her iki üniversitede laboratuvar alanlarında eğitim alan 74 asistanın 54'ü (%73) ankete yanıt verdi (Tablo I). EÜTF'nde 8 anabilim dalı (Anatomi, Histoloji ve Embriyoloji, Biyokimya ve Klinik Biyokimya, Fizyoloji, Mikrobiyoloji ve Klinik Mikrobiyoloji, Parazitoloji, Tıbbi Farmakoloji, Tıbbi Patoloji), DEÜTF'nde ise 7 anabilim dalı (Anatomi, Biyokimya ve Klinik Biyokimya, Fizyoloji, Mikrobiyoloji ve Klinik Mikrobiyoloji, Parazitoloji, Tıbbi Farmakoloji, Tıbbi Patoloji) bu alanlarda uzmanlık eğitimi vermektedir. Bu birimlerin ikisi dışında (EÜTF Anatomi ve Histoloji Embriyoloji AD'ları) 13'ü (%86.7) ankete yanıt verdi.

Tablo I: Asistanların Ankete Yanıt Verme Sayı ve Oranları

Birim	Toplam Asistan Sayısı	Yanıtlayan Sayısı (%)
EÜTF	35	22 (63)
Anatomi	3	0
Fizyoloji	–	–
Histoloji ve Embriyoloji	1	0
Klinik Biyokimya	12	12
Klinik Mikrobiyoloji	8	7
Parazitoloji	1	1
Tıbbi Farmakoloji	3	0
Tıbbi Patoloji	7	2
DEÜTF	39	32 (82)
Anatomi	1	1
Fizyoloji	2	2
Klinik Biyokimya	8	8
Klinik Mikrobiyoloji	13	11
Parazitoloji	–	–
Tıbbi Farmakoloji	5	5
Tıbbi Patoloji	10	5
Toplam	74	54 (73)

BULGULAR

1. Ankete Katılan Asistanların ve Eğiticilerin Genel Özellikleri

a) Asistanların Demografik Bulguları

Ankete katılanların %39'u (n: 21) erkek, %61'i (n: 33) kadın olup, yaş ortalaması 29.6 ± 2.7 (25–40) yıldır. Asistanların %59'unun İzmir'deki, %41'inin ise İzmir dışındaki tıp fakültelerinden mezun oldukları saptanmıştır. Asistanların, %24'ü 1991–98 yılı

arasında, %18.5'i 1999, %15'i 2000, %18.5'i 2001, %11'i 2002, %9'u 2003 ve %4'ü 2004 yılında tıp fakültelerinden mezun olmuşlardır. Ankete katılan asistanların uzmanlık eğitiminin ortalama 2.4 ± 1.2 . yılında olduğu belirlenmiştir. Ankete katılan asistanlar, şu anda eğitim aldıkları birimi TUS'da ortalama 6.8 ± 4.0 (1–14) sırada tercih etmişler ve istedikleri programa girebilmeleri için ortalama 3.6 ± 2.5 (2–15) kez TUS'a girmişlerdir. Asistanların %23'ü birinci basamak ve pratisyen hekimliğin doğru uygulanmaması nedeniyle, %76'sı bir bilim disiplinine ilgi duyduğu ve akademik getirileri iyi olduğu için alanını isteyerek seçtiğini belirtmiştir.

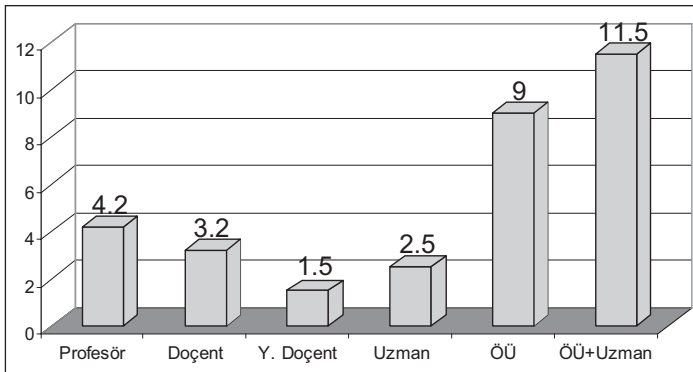
b) Birimlerdeki Eğitici Sayısı ve Eğiticilerin Akademik Etkinlikleri

Her iki üniversitede birim başına dokuz, asistan başına ise her birimde 1.6 öğretim üyesi düşmektedir (Tablo II). Birimlerdeki eğiticilerin tümü tam gün çalışmaktadır. Birim başına düşen profesör, doçent, yardımcı doçent ve uzman sayıları Şekil 1'de gösterilmiştir. Asistanların %79.6'sı kurumlarında eğitim veren kişilerin sayısını yeterli bulmuştur.

Tablo II: Eğitim Veren Birimlerde Eğitim Kadrosu Sayıları

Üniversite Hastaneleri Öğretim Üyeleri	TB+TF+TP
Profesör n (%)	55 (47)
Doçent n (%)	42 (36)
Y. Doçent n (%)	20 (17)
Toplam ÖÜ sayısı	117
Uzman sayısı (%)	33 (22)
Uzmanlık birimi başına düşen ÖÜ sayısı	9 (117/13)
Uzmanlık birimi başına düşen ÖÜ ve uzman sayısı	11.5 (150/13)
Bölmelerde eğitim alan asistan sayısı	74
Asistan başına düşen ÖÜ sayısı	1.6
Asistan başına düşen ÖÜ ve uzman sayısı	2.0

TB: Temel Bilimler, TF: Tıbbi Farmakoloji, TP: Tıbbi Patoloji, ÖÜ: Öğretim Üyesi.

Şekil 1: Birim başına düşen öğretim üyesi (ÖÜ) ve uzman sayıları.

Son 5 yılda, bu birimlerde 490 adet ulusal, 720 adet uluslararası olmak üzere toplam 1210 adet yayın yapılmıştır. Birim başına 5 yıllık sürede 40 ulusal, 60 uluslararası yayın düşmektedir. Son 5 yılda bu birimlerde görev yapan bir eğitici 4.2 ulusal, 6.2 uluslararası yayın yapmıştır. Bir yılda eğitici başına düşen yayın sayısı 2'dir. On (%77) birimdeki eğitimcilerin tek başına yazdığı kitap, tüm birimlerdeki eğitimcilerin de kitaplarda bölüm yazıları vardır.

Son 5 yılda bu birimlerde görev yapan eğitimciler 186 kez ulusal kongre ve sempozyumlarda davetli konuşmacı olmuşlardır. Birim başına eğitimciler 17 kez ulusal davetli konuşmacı görevini üstlenmiş ve öğretim üyesi (ÖÜ) başına 3.4 kez kongrelerde görev almışlardır. Son 5 yılda bu birimlerde görev yapan eğitimciler 36 kez uluslararası kongre ve sempozyumlarda davetli konuşmacı görevini üstlenmişlerdir. Birim başına eğitimciler 3.6 kez uluslararası davetli konuşmacı görevini üstlenmiş ve ÖÜ başına 0.7 kez kongrelerde görev almışlardır. Ulusal ve uluslararası toplam bir yıllık ÖÜ başına davetli konuşmacı etkinliği 4.1'dir.

Son 5 yılda 10 (%77) birim 1–28 arasında ulusal bilimsel etkinlik ve 3 (%23) birim 1–18 arasında uluslararası etkinlik düzenlemiştir.

Son 5 yılda 11 birim 217 proje yürütmüş, yılda 43.4 proje yapılmıştır. Birim başına bir yılda düşen proje sayısı 4'dür.

Üç (%23) birimde yandal uzmanlığı ve 4 (%36) birimde doktora yapmış olan ÖÜ bulunmaktadır.

c) Asistanların birimlerde araştırmalara katılma oranları

Asistanlar "Kurumunuzda araştırma amaçlı çalışmalarda görev alıyor musunuz?" sorusuna %68.5 oranında "evet" yanıtını vermişlerdir.

2. Birimlerin Eğitim Programı ve Asistanların Değerlendirme Sonuçları

a) Eğitimde kullanılan araç-gereçler

Eğitim sorumlularına göre, slayt makinesi (%85), barkovizyon (%92), tepegöz (%85), toplantı salonu (%92), kütüphane (%92), internet dergi aboneliği (%92) ve bilgisayarın (%100) birimlerde bulunduğu saptanmıştır. Asistanların ankete verdikleri yanıtlara göre, slayt makinesi (%82), barkovizyon (%94), tepegöz (%89), toplantı salonu (%96), kütüphane (%80), internet dergi aboneliği (%78) ve bilgisayarın (%93) birimlerde bulunduğu saptanmıştır.

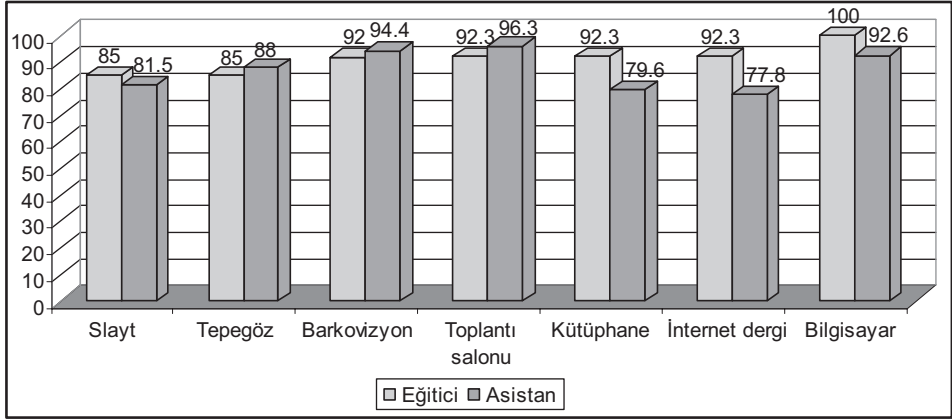
Asistan ve eğitimcilerin eğitimde kullanılan araç-gereç oranlarına verdikleri yanıtlar Şekil 2'de gösterilmiştir.

b) Uzmanlık Eğitimi Süresi

Birimlerin çoğunda Tıpta Uzmanlık Tüzüğü'nde öngörülen süreler uygulanmaktadır. Asistanların %68.5'i bu süreyi yeterli bulmaktadırlar.

c) Eğitim Programı

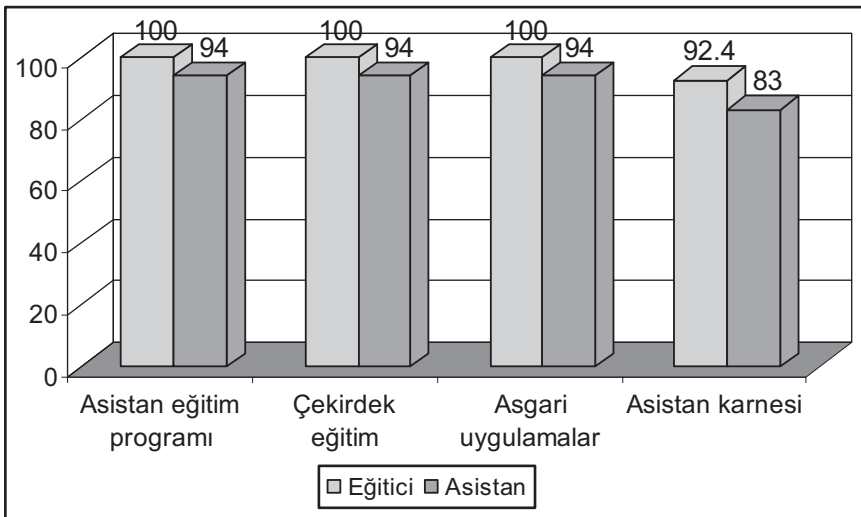
Birimlerin tümünde yapılandırılmış bir asistan eğitim programının, asistan eğitiminde kullanılan çekirdek eğitim müfredatının olduğu, eğitim için gerekli asgari uygulamaların belirlendiği ve standart asistan karnelerinin süreç değerlendirilmesinde kullanıldığı saptanmıştır. Bu birimlerin biri (%7.6) dışında hepsinde eğitimcinin anlattığı asistan derslerinin yapıldığı belirlenmiştir.

Şekil 2: Kurumlarda eğitimde kullanılan araç gereçlerin eğitici ve asistanlara göre oranları.

“Eğitim aldığınız birimde yapılandırılmış bir ‘Asistan Eğitimi Programı’ var mı?” sorusuna, katılımcıların %94’ü, “çekirdek eğitim müfredatı var mı” sorusuna %94’ü, “alanınızda aldığınız eğitim için gerekli olan asgari uygulamalar belirlenmiş mi?” sorusuna %94’ü “var”, “standart asistan karneleri uygulanıyor mu?” sorusuna %83’ü “evet” yanıtını vermiştir.

Eğitici ve asistanların eğitim programı ile ilgili sorulara verdikleri yanıtlar Şekil 3’de gösterilmiştir.

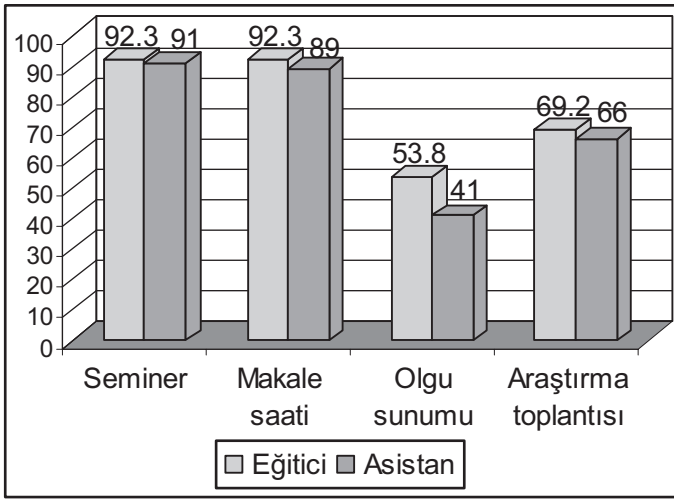

Şekil 3: Kurumlarda uygulanan eğitim programının eğitici ve asistanlara göre oranları.

d) *Teorik/didaktik Eğitim Etkinlikleri*

Eğitici yanıtlarına göre, seminer ve makale saatinin bir birim dışında diğerlerinde düzenli olarak yapıldığı (%92), olgu sunumunun 7 (%54), araştırma toplantılarının 7 (%69) birimde uygulandığı saptanmıştır. Asistan yanıtlarına göre ise; seminer %91, makale saati %89, olgu tartışması %41 ve araştırma toplantılarının %66 oranında uygulandığı görülmüştür.

Eğitici ve asistanların teorik/didaktik eğitim etkinlikleri ile ilgili sorulara verdikleri yanıtlar Şekil 4'de gösterilmiştir.

Şekil 4: Kurumlarda uygulanan teorik/didaktik eğitim etkinliklerinin eğitici ve asistanlara göre oranları.

e) *Asistanların çalışma ve eğitim etkinlikleri*

i) *Yönetime Katılım*

“Asistanlar bölümün yönetim biriminde temsil ediliyor mu?” sorusuna 7 (%54) birimin eğiticileri “evet”, 6 (%46) birimin eğiticileri ise “hayır” yanıtını vermiştir. Ankete katılan asistanlar %57 oranında asistan temsilcisinin yönetim biriminde temsil edildiğini bildirmiştir.

ii) *Tezler*

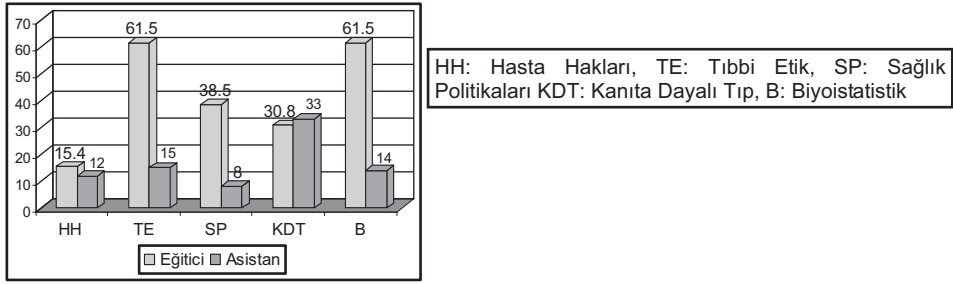
“Asistan tezlerinin tümü kurumunuzda mı gerçekleştiriliyor?” sorusuna tüm birimlerin eğiticileri “evet” yanıtını vermiştir. Birimlerin tümünde asistanlar tez konularını eğitimlerinin 2. yılında almaktadırlar. “Biriminizin alt yapısı tez çalışmanızı yürütebilmeniz için yeterli mi?” sorusuna ise asistanlar %94 oranında “yeterli” yanıtını vermişlerdir. Asistanların tez konularını eğitimlerinin ortalama 1.8 ± 0.8 yılında aldıkları saptanmıştır.

iii) Nöbet Süresi

Eğiticiler birimlerinde eğitim alan asistanların ayda ortalama 88 ± 28 , asistanlar ise ortalama 84 ± 30 saat nöbet tuttuklarını bildirmişlerdir. Nöbet sonrası izin kullanılmamaktadır.

iv) Eğitimde Profesyonelliğin Benimsetilmesi

Özgül alan eğitimi dışında profesyonellik eğitiminin alt başlıkları olan hasta hakları, tıbbi etik, sağlık politikaları, kanıta dayalı tıp, biyoistatistik gibi eğitimlerin birimlerde %15 ile %62 oranında uygulandığı saptanmıştır. Söz konusu eğitim programları asistanlara göre %8–33 oranlarında uygulanmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5: Birimlerde eğitici ve asistanlara göre özgül alan eğitimine ek olarak profesyonellik edindirmeye yönelik eğitimin oranları.

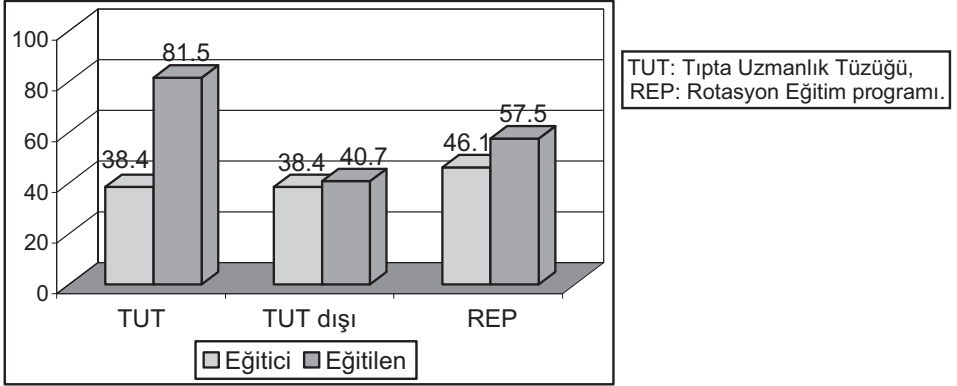
v) Rotasyonlar

Tıpta Uzmanlık Tüzüğü'nün (TUT) öngördüğü zorunlu rotasyonlar 5 (%38) birimde uygulanmaktadır. TUT dışında, birim eğitimi için gerekli görülen birimlere rotasyon uygulaması 5 (%38) birimde uygulanmaktadır. TUT'un zorunlu rotasyonları için eğitim programı ve müfredatı geliştirmiş olan 6 (%46) birim bulunmaktadır. Rotasyona gelen asistanlara 3 (%23) birim geribildirim vermekte ve almaktadır. "Kurumunuzda, mevcut tıpta uzmanlık eğitimi tüzüğü'ndeki rotasyonlar önerilen sürelerle yapılıyor mu?" sorusuna ankete katılan asistanların %82'si, "eğitim gereksinimlerinizi tamamlamaya yönelik TUT dışı rotasyonlar belli bir program dahilinde ve tüm asistanlar göz önüne alınarak mı yapılıyor?" sorusuna ise %41'i "evet" yanıtını vermiştir. "Rotasyonların alan ve süreleri yeterli mi?" sorusuna %48 oranında "yeterli" yanıtı alınmıştır. Rotasyonda aldıkları eğitime 5'li Likert ölçeği üzerinden ortalama 3 ± 1.0 (%4'ü 5–çok iyi, %15'i 4–iyi, %24'ü 3–orta, %9'u 2–kötü, %6'sı 1–çok kötü) değerini vermişlerdir. Eğiticiler ve asistanların rotasyonlar konusundaki görüşleri Şekil 6'da gösterilmiştir.

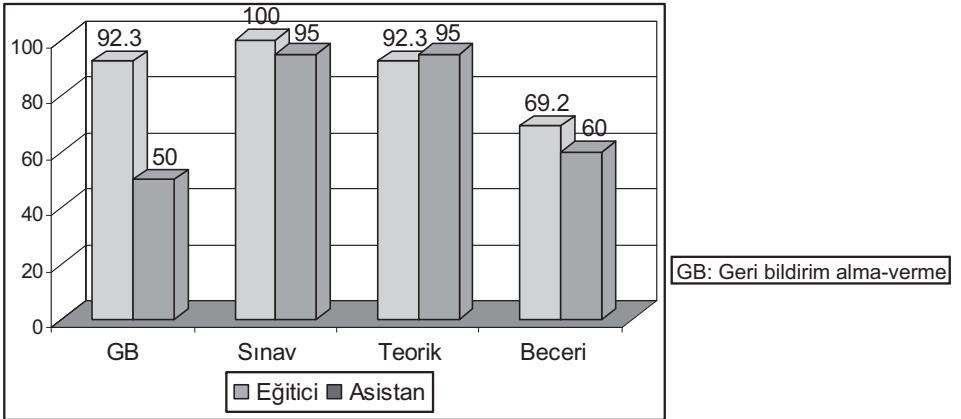
vi) Değerlendirme

Asistanların eğitim süreçlerinin değerlendirilmesinde, birimlerde geri bildirim alma-verme %92 (n:12) oranında uygulandığı ve tüm birimlerde (%100) ara değerlendirme sınavlarının yapıldığı saptanmıştır. Sınavların %92 (n:12) oranında teorik, %69 (n: 9) oranında beceri sınavı olarak yapıldığı ve sınavların %38 (n:5) oranında kıdem değişiminde kullanıldığı saptanmıştır. Asistanların eğitim

süreçlerinde aldıkları eğitim ile ilgili olarak “geri bildirim alma” %50, “geri bildirim verme” %50 oranında uygulandığı saptanmıştır. “Belli dönemlerde sınav yapılıyor mu?” sorusuna %95, “sınavlar laboratuvar becerilerini ölçmeye yönelik mi?” sorusuna %60 oranında “evet” yanıtı alınmıştır. Eğiticiler ve asistanların değerlendirme ile ilgili görüşleri Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 6: Eğitici ve asistanların rotasyonlar konusundaki görüşleri.

Şekil 7: Eğitici ve asistanlara göre eğitim sürecinin değerlendirilmesi.

vii) Birimden Son Beş Yıl İçinde İstifa Eden Asistanlar

Bu birimlerde son beş yılda 75 asistan eğitime başlamış ve 9 birimden (%69) son 5 yıl içinde 25 (%33.3) asistan istifa etmiştir.

3. Kurumlara ve Bilim Dallarına Göre Çalışma Ortamının Özellikleri

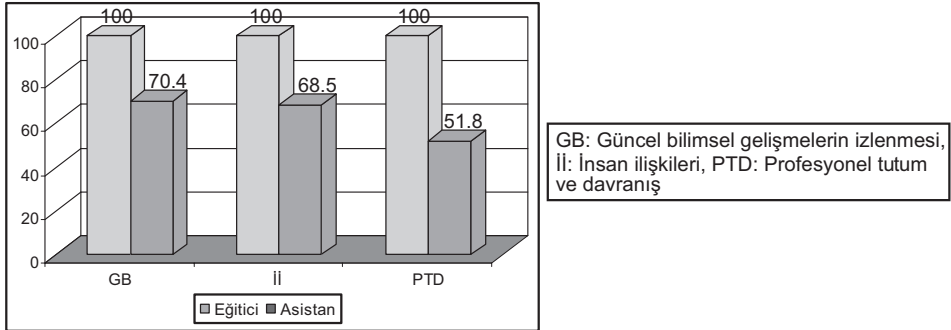
a) İnsan ilişkileri, Güncel Bilimsel Gelişmelerin İzlenmesi, Eğiticilerin Profesyonel Tutum ve Davranışları

Birim içi insan ilişkilerini, birimlerin 6'sının (%46) eğiticileri "çok iyi" 7'sinin (%54) eğiticileri ise "iyi" olarak değerlendirmiştir. Bilimsel gelişmelerin ne düzeyde izlendiği sorusuna birimlerin 6'sının (%46) eğiticileri "çok iyi", 7'sinin (%54) eğiticileri "iyi" yanıtını vermiştir. Eğiticilerin profesyonel tutum ve davranışlarını anabilim dalı başkanlarının 5'i (%38.5) "çok iyi", 8'i (%61.5) "iyi" olarak değerlendirmiştir.

Asistanlardan, kendilerine eğitim veren kişileri bilimsellik, eğitim becerileri, insan ilişkileri, mesleki tutum ve davranışları yönünden değerlendirmeleri istendiğinde genel olarak "iyi" tanımlaması yapılmıştır.

- Eğiticilerin güncel bilimsel gelişmeleri izlemesine ortalama 3.0 ± 0.8 (%28'i 4-çok iyi, %43'ü 3-iyi, %26'sı 2-orta, %2'si 1-yetersiz)
- İnsan ilişkilerine 2.9 ± 0.8 (%20'si 4-çok iyi, %48'i 3-iyi, %28'i 2-orta, %4'ü 1-yetersiz)
- Profesyonel tutum ve davranışlarına 2.7 ± 0.8 (%19'u 4-çok iyi, %33'ü 3-iyi, %44'ü 2-orta, %4'ü 1-yetersiz)
- Eğitim becerilerine 2.9 ± 0.8 (%22'si 4-çok iyi, %50'si 3-iyi, %22'si 2-orta, %6'sı 1-yetersiz) puan vermişlerdir.

Eğitici ve asistanların çalışma ortamının özelliklerine ilişkin değerlendirmeleri Şekil 8'de gösterilmiştir.

Şekil 8: Eğitici ve asistanlara göre eğiticilerin özellikleri.

b) Asistana Bilgi, Beceri ve Tutum Davranış Kazandırma

Eğiticilerin yanıtlarına göre; asistanlara bilgi kazandırmada 7 (%54) birim "çok iyi", 6 (%46) birim "iyi", beceri kazandırmada 6 (%46) birim "çok iyi", 7 (%54) birim "iyi", tutum ve davranış kazandırmada ise 4 (%31) birim "çok iyi", 9 (%69) birim "iyi" yanıtını vermiştir.

Asistanlara yöneltilen "eğitim süreci, beklentilerinizi ne oranda karşılıyor?" sorusuna katılımcılar, %74 oranında bilgi, %82 oranında beceri ve %59 oranında mesleki tutum ve davranış kazandıklarını bildirmişlerdir. "Alanınızda edindiğiniz bilgileri en fazla kimden/nereden öğreniyorsunuz?" sorusuna ise asistanların

%24'ü eğiticilerden, %23'ü klasik kitaplardan, %18'i elektronik ortamdan, %15'i kıdemli asistandan, %12'si hekim dışı sağlık personelinin ve %8'si dergilerden, yanıtlarını vermişlerdir. Asistanlar %74 oranında güncel bilgileri (yerli/yabancı) izleyebildiklerini belirtmişlerdir.

c) İş Yükü-Eğitim Dengesi

Anabilim dalı başkanlarının 3'ü (%23) "çok iyi", 8'i (%62) "iyi", 2'si (%15) "orta" yanıtını vermiştir. Asistanlar eğitim aldıkları birimlerde, %56 oranında her ikisinin de dengeli yürüdüğünü, %39 oranında hizmete daha fazla önem verildiğini ve %6 oranında eğitime daha fazla önem verildiğini bildirmişlerdir.

d) Yönetilme ve Çalışma Biçimi

"Bölümünüzün yönetilme biçimini nasıl değerlendirirsiniz?" sorusuna birimlerdeki eğiticilerin tümü "demokratik" yanıtını vermiştir. "Bölümünüzün çalışma ortamını nasıl değerlendirirsiniz?" sorusuna ise tüm eğiticiler "dayanışma ve ekip çalışması ağırlıklı" yanıtını vermiştir. Buna karşın, asistanların %56'sı eğitim aldıkları ortamı demokratik/işlevsel, %26'sı aşırı otoriter baskıcı, %19'u başboş ve sistemsiz bulmaktadır. "Eğitici ve çalışma arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl?" sorusuna, asistanların %58'i bireysel çalışma ağırlıklı, %43'ü dayanışma ve ekip çalışması ağırlıklı yanıtını vermiştir.

e) Eğitim, Hizmet, Araştırma Açısından Biyoteknolojik Yeterlilik

"Bölümünüz aktüel olarak bulunan biyoteknolojik alt yapı, eğitim, hizmet ve araştırma bileşenlerinden hangileri için yeterlidir?" sorusuna, "her üçü için de yeterli" diyen birimlerin oranı %62 (n: 8), "eğitim ve araştırma için yeterli" diyenlerin oranı ise %23 (n: 3)'dür. Asistanların %83'ü eğitim aldıkları kurumun biyoteknolojik alt yapısını eğitim, hizmet ve araştırma olanakları açısından yeterli bulmuştur.

TARTIŞMA

Sunulan bu anket çalışmamız, daha önce yaptığımız² ve sadece uzmanlık öğrencilerinin yanıtlarının değerlendirildiği çalışmanın devamı niteliğinde olup, eğitim veren birimlerin eğiticilerinden de alınan yanıtları ve eğitici-eğitilen yanıtlarının birbirleri ile karşılaştırmasını içermektedir. Bu çalışmamızda ankete katılım oranları, asistan ve eğiticiler için sırasıyla %73 ve %86.7 olarak gerçekleşmiştir. Anket uygulanması sırasında rastlantısal olarak EÜTF Anatomi, Histoloji ve Embriyoloji birimlerindeki anabilim dalı başkanları ve burada eğitim alan asistanlar ankete yanıt vermemişlerdir.

Araştırma kapsamına alınan birimlerde eğitim alan asistanlar, yaklaşık dört kez TUS'a girdikten sonra alanlarını ortalama yedinci sırada tercih etmişlerdir. Daha önce İzmir'de eğitim veren hastanelerde eğitim alan ve tüm asistanları kapsayan çalışmada, asistanların eğitim aldıkları birimleri ortalama beşinci sırada tercih ettikleri saptanmıştır³. Ankete katılan asistanların yaklaşık %75'i alanlarını isteyerek seçmelerini söylemelerine karşın, şu anda eğitim aldıkları birimleri İzmir'deki genel ortalamanın altındaki sıralarda tercih etmişlerdir.

Her iki üniversitede birim başına dokuz öğretim üyesi bulunmakta ve eğitim verilen asistan sayısı ile oranlandığında bir asistan başına 1.6 öğretim üyesi düşmektedir. Eğitim veren kişilerin sayısı ile eğitim alan kişilerin sayısı

arasındaki standart oran uluslararası literatürde yer almamaktadır. Ancak bir asistan başına yaklaşık iki öğretim üyesi sayısı son derece yeterli gözükmemektedir. Eğiticilerin akademik etkinliklerine yayın bazında bakıldığında, bir öğretim üyesi başına yılda biri ulusal diğeri uluslararası olmak üzere iki yayın düşmektedir. Bir araştırmacının planlanması, yapılması ve yayınlaması sürecinin iki yıl sürdüğü göz önüne alınırsa, ankete katılan birimlerde görev yapan öğretim üyelerinin bu konuda oldukça yeterli olduğu görülmektedir. Asistanların çoğunluğunun (%69) birimlerinde planlanan araştırmalarda yer aldığı ve tez çalışmalarını %94 oranında bölümlerinde gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Birimlerin biyoteknolojik alt yapısının eğitim, hizmet ve araştırma bileşenleri açısından değerlendirildiğinde, birim sorumlularının %62'si, asistanların ise %83'ü tarafından üçü de yeterli bulunmuştur. Teorik olarak eğiticilerin deneyim ve birikimlerinin asistanlardan daha fazla olduğu düşünülürse, eğiticilerin birimleri bazında teknolojik alt yapı konusunda beklentilerinin daha fazla olması doğaldır.

Eğitimde kullanılan araç-gereçler, eğitim programı, uzmanlık eğitimi süresi ve teorik eğitim etkinlikleri, hem asistanlar hem de eğiticiler açısından yeterli bulunmuştur. Bütün birimlerin, çekirdek eğitim müfredatını ve asgari asistan eğitimi programını oluşturduğu ve asistan karnelerini kullandığı saptanmıştır. Her iki üniversitede de seminer, makale saati, olgu sunumu, asistan dersi gibi teorik/didaktik eğitim etkinliklerinin düzenli olarak yapıldığı gözlenmiştir. Olgu sunumu sadece Tıbbi Farmakoloji ve Tıbbi Patoloji'de uygulandığı için diğerlerinden daha düşük orandadır. Birimlerde araştırma konusunda sadece asistan tezi toplantıları yapılırken, son yıllarda üniversitelerde birimde yapılan özgün araştırmaların tümü, toplantılarda sunulmaya ve deneyim ve bilgi paylaşımaya başlanmıştır. Araştırma toplantılarının ankete katılan birimlerin %70'inde uygulandığı saptanmıştır.

Hem eğitici hem de asistanlara, birimlerinde profesyonellik eğitimi (tıbbi etik, kanıta dayalı tıp, hasta hakları, sağlık politikaları, biyoistatistik) verilip verilmediği sorulmuştur. Eğiticiler bu konuların tümüne belli oranlarda değinildiğini ve tıbbi etik ile biyoistatistik konusuna diğerlerinden daha fazla yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak asistanlar, söz konusu konularda başta sağlık politikaları olmak üzere hemen hemen hiç eğitim verilmediğini belirtmişlerdir. Bu konuda eğitici ve eğitilen yanıtları örtüşmemektedir. Özel alan eğitimi dışında profesyonellik edindirmeye yönelik konu başlıklarının daha netleştirilerek teorik/didaktik eğitim etkinlikleri arasında yer alması sorunun çözümünde bir yaklaşım şekli olabilir.

Tıpta Uzmanlık Tüzüğü (TUT)'nün öngördüğü zorunlu rotasyonlar⁴ birimlerin üçte birinde uygulanmakta ve TUT dışında alan için gerekli görülen diğer birimlere rotasyon uygulaması (%38) yapılmaktadır. TUT'nün 1973 yılından beri bu konuda güncellenmemesi, özellikle Temel Bilimler alanında gerekli olan rotasyonların eksik kalmasına neden olmaktadır. Öğretim üyeleri, alan eğitimi açısından gerekli gördükleri birimlere asistanları akademik kurul kararı ile göndererek bu eksiği giderme yoluna gitmektedirler. Buna karşın asistanlar, rotasyon alan ve sürelerini yeterli bulmamaktadırlar (%52). Birimlerin yaklaşık yarısında, rotasyona gelen asistanlara ayrı bir eğitim programı düzenlendiği, %23 oranında geri bildirim alındığı

ve verildiği saptanmıştır. Ancak asistanların sadece %19'u rotasyonlarda aldıkları eğitimin "iyi" olduğunu belirtmişlerdir. Rotasyon eğitiminde de ayrı uygulamaların yapılması ve yaygınlaşması için çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Asistanların eğitim süreçlerinin değerlendirilmesinde, birimlerin hemen hemen tümünde ara sınavların yapıldığı ancak çoğunluğunun teorik uygulandığı, geri bildirim alındığı ve verildiği saptanmıştır. Asistanlara göre ise geri bildirim alma ve verme sadece %50 oranında uygulanmaktadır. Bunun nedeni, bu uygulamanın somut olarak yapılmamasından kaynaklanabilir. Her birim kendi özelliklerine uygun geri bildirim alma ve verme formları düzenleyerek bu uygulamayı daha etkin hale getirebilir. Ayrıca özellikle Temel Bilimler alanında ve laboratuvar prensiplerine göre eğitim veren birimlerde, asistanlara alanında beceri ve tutum kazandırılması açısından beceri sınavları daha yüksek oranlarda uygulanmalıdır.

Hem eğitici hem de eğitilen yanıtlarına göre, araştırma yapılan birimlerin %50'sinde asistanların yönetime katıldıkları belirlenmiştir. Olumlu eğitim ortamı oluşması açısından bu uygulama son derece iyi bir gelişmedir. Asistanlar, birimlerinde ayda ortalama 80 saat nöbet tutmaktadırlar. Standart çalışma ve dinlenme saatleri Amerika Birleşik Devletleri'nde haftada 80 saat, Avrupa Birliği ülkelerinde ise 2007 yılından itibaren haftada 56 saat olarak belirlenmiştir. Bu birimlerde uygulanan nöbet saatleri uluslararası kriterlere uymakta hatta oldukça altında kalmaktadır.

Son beş yılda bulundukları birimlerin yaklaşık %70'inden asistanlar istifa ederek ayrılmıştır. Bu oran İzmir genelinde yapılan araştırmada bulunan orandan (%49) oldukça yüksektir³. Araştırma yapılan birimleri, asistanların TUS tercihlerinde ortalama yedinci sırada seçtikleri göz önüne alınırsa, karar verme sürecini birimlerdeki eğitim başlangıcına bıraktıkları ve beklentileri ile örtüşmediğine asistan olarak başladıktan sonra karar verdikleri düşünülebilir.

Eğitim sorumluları birimlerindeki öğretim üyelerini, güncel bilimsel gelişmelerin izlenmesi, insan ilişkileri ve profesyonel tutum ve davranışları açısından tümünü "iyi" ve "çok iyi" olarak değerlendirmişlerdir. Asistanlar ise eğiticilerin bu özelliklerini %50 ile %70 arasında "iyi–çok iyi" olarak değerlendirmişlerdir. Asistanlar eğitim sorumlularının verdiği yanıtlara göre daha düşük oranlarda bilgi, beceri ve mesleki tutum ve davranış kazandıklarını ifade etmişlerdir. Taraflar arasında öğretim ve öğrenme farklılıkları bulunmaktadır.

Birimin yönetilme biçimi, eğitim sorumlularının çoğunluğu tarafından "demokratik", çalışma ortamı "dayanışma ve ekip çalışması ağırlıklı" şeklinde değerlendirilirken, asistanların yarısı yönetilme biçimini demokratik, çalışma ortamını da "bireysel çalışma" ağırlıklı bulmaktadırlar. Bu konularda, eğitici ve eğitilen arasında uygulama ve algılama farklılıkları vardır.

Sonuç olarak, her iki üniversitede araştırılan birimlerin donanımı, eğitici sayısı, eğitim programı ve uygulamaları hem eğiticiler hem de asistanlar tarafından yeterli bulunmaktadır. Ancak asistanlar, eğitici niteliklerinin ve değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesine, rotasyonlarda aldıkları eğitimin iyileştirilmesine ve rotasyonlu asistana yönelik ayrı bir eğitim programı yapılmasına gereksinim

duyduklarını ifade etmektedirler. Bu anket çalışması sonucunda, genel olarak gözlenen en çarpıcı bulgu, uzmanlık eğitiminin her aşamasında asistana somut olarak verilen tüm öğelerde (örn: asistan karnesi, sınav, eğitimde kullanılan araç-gereçler, vb) eğitici ve asistan yanıtlarının üst üste örtüşmesi, ancak soyut kavramlar (örn: insan ilişkileri, yönetilme biçimi, eğitimin profesyonel tutum ve davranışı, vb) sorulduğunda eğitici ve eğitilenlerin bakış açılarının oldukça farklı olduğunun belirlenmesidir.

Tıpta uzmanlık eğitimi hızla değişen ve gelişen dinamik bir süreçtir. Bu nedenle tıpta uzmanlık eğitimi veren kurum ve birimlerin belirli aralıklarla değerlendirilmesi ve denetlenmesi gerekmektedir. Ülkemizde tıpta uzmanlık eğitimi veren kurum ve birimlere yönelik merkezi, ulusal bir eşyetkilendirme sistemi kurulması ve bu sistem içinde birimlerin belirli aralıklarla ziyaret edilerek denetlenmesi, yetkin uzman hekim yetiştirmek için yapılması gereken öncelikli ve önemli bir konu olarak ilgili tarafların (Sağlık Bakanlığı, YÖK ve Tıp Fakülteleri, TTB, TTB-UDKK ve Uzmanlık Dernekleri) önünde durmaktadır.

TEŞEKKÜR

İzmir Tabip Odası'nca düzenlenen etkinliğe katılarak anket sorularını yanıtlayan tüm eğitim sorumlularına, asistanlara ve başta Dr. Zeki Gül, Dr. Zafer Şişli, Dr. Özgür Aslan ve Dr. Mehmet Özkahya olmak üzere, 2004–2006 döneminde İzmir Tabip Odası Yönetim Kurulunda görev yapan yönetim kurulu üyelerine çalışmalarımızı destekledikleri için teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Türk Tabipleri Birliği, Uzmanlık Dernekleri Koordinasyon Kurulu, Tıpta Uzmanlık Eğitimi Sonuç Bildirgeleri. www.ttb.org.tr/udek. 07.07.2006.
2. Çiçek C, Terzi C, Solak A ve ark. Üniversite hastanelerinde temel bilimler alanında uzmanlık eğitimi: Tıpta uzmanlık öğrencisi bakış açısı ile. Mikrobiyol Bül 2005; 39: 491–501.
3. Terzi C, Çiçek C, Solak A ve ark. İzmir'de eğitim veren kurumlarda uzmanlık eğitimi: Tıpta uzmanlık öğrencisi bakış açısı ile (ön rapor). XI. Tıpta Uzmanlık Eğitimi Kurultayı kitabında, 25–27 Kasım 2005, Ankara.
4. Sağlık Bakanlığı. www.saglik.gov.tr, 07.07.2006.